

**ДЕСТРУКТИВНІ ФОРМИ РЕЦЕПЦІЇ ПОСТТОТАЛІТАРНОГО ДИСКУРСУ
В РОМАНІ С. ПРОЦЮКА «ІНФЕКЦІЯ»**

А. Є. Черниш, канд. філол. наук, ст. викладач

Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка,

вул. Роменська 87, м. Суми, 40002, Україна

E-mail: anna_chernysh@ukr.net

Стаття присвячена виявленню деструктивних форм сприйняття світу героями роману С. Процюка «Інфекція», психічне становлення яких припало на радянський та пострадянський періоди. У студії означено психічні проблеми освоєння посттоталітарної дійсності, маркованої посттоталітарною травмою, досвідом викорінення колоніальної ідеології, зміною моральних і культурних імперативів, що визначають характер психологічного становлення, ідентичності й самопредставлення персонажів у творі. Стаття розкриває психологічні причини деструктивної поведінки героїв, а також форми рецепції та засвоєння посттоталітарного дискурсу. Розкрито локус міста Києва як простір пристосуванства, аморальності, здеморалізованості, що деструктурує психічну природу більшості персонажів.

Ключові слова: деструкція, травма, посттоталітарний дискурс, психотравмуюча ситуація, локус міста.

Практика постколоніального осмислення дійсності засвідчена студіями Е. Саїда, Г. Ч. Співак, Г. Бгабги, М. Павлишина, О. Пахльовської, С. Павличко, Т. Гундорової та ін. у філософсько-культурному вимірах. Постколоніальні тенденції переосмислення реалій, звісно, розгорнулися й в інших сферах – політиці, економіці, соціології тощо, неминуче визначивши нові вектори культурної організації передусім колишніх колонізованих країн. О. Юрчук з цього приводу слушно зауважує, що «фундаментальна трансформація українського політичного й соціокультурного простору, що припала на кінець 1980-х – початок 1990-х рр., в особливий спосіб детермінувала і літературний дискурс, визначивши його специфічну антиколоніальну/постколоніальну спрямованість» [4, с. 1]. Імперський та постімперський дискурсивний досвід формування світу художньої літератури зумовив появу низки творів, у яких активізувалися питання легітимізації національного коду, ідентичності, психології тощо.

Тематика переосмислення колоніального й посттоталітарного виміру активно розробляється українськими письменниками в останні десятиліття (С. Жадан, О. Ульяненко, Ю. Іздрик, М. Матіос, І. Карпа, О. Забужко, С. Процюк та ін.). Ця література засвідчує спробу позбутися колоніального напруження й переосмислити нагальну потребу розкодувати тоталітарну культурну травму.

У романі «Інфекція» С. Процюк майстерно досліджує процеси деструкції та саморуйнування/себе-знищення через акт постколоніального самоусвідомлення своєї травми. Наслідки агресивної політики тоталітаризму й численних моральних експериментів із радянською людиною визначають характер ідентичності, психологічної організації, індивідуальності у посттоталітарних поколіннях, травмованих відголосками колоніальної свідомості.

Роман С. Процюка «Інфекція» – художньо вишукана соціальна психоделія. Письменник філігранно виводить психологічні хвороби людей, нещадно інфікованих вірусами пристосуванства, аморальності, грошової залежності тощо. Цей непростий соціальний роман розкриває розтлінну й травмовану душу українця, який знаходиться у пошуках кращої долі. Усі персонажі твору – Микола Лоб'юк, Сава

Чорнокрил, Іванка, Остап і Назар Кисільчуки, Кирило Орленко – вражені своїм видом інфекції, що, зрештою, руйнує й дезорієнтує кожного з них.

Мета статті – проаналізувати форми психічної деструкції героїв у романі С. Процюка «Інфекція». Відповідно до поставленої мети ставимо завдання: 1) визначити форми деструктивної поведінки, світоставлення й світосприйняття героїв роману С. Процюка «Інфекція» у посттоталітарному дискурсі; 2) установити залежність між психотравмуючими ситуаціями й подальшими формами рецепції дійсності персонажами твору; 3) з'ясувати вплив міста як носія інфекції на психостановлення героїв.

Наукова новизна статті полягає у виявленні деструктивних форм рецепції світу персонажами роману С. Процюка «Інфекція», які, перебуваючи у дискурсі посттоталітарного становлення, зазнають краху моральних та культурних цінностей. Представлений ракурс студії раніше не підлягав системному аналізу в дослідженні творчого доробку С. Процюка.

Об'єкт дослідження – роман С. Процюка «Інфекція».

Предмет дослідження – форми рецепції світу, деструктивні ознаки психологічної організації персонажів, вплив локусу міста на процес психологічної ідентичності героїв твору.

Методи дослідження – аналіз, синтез, опис, інтерпретація, психоаналітичний метод, елементи хронотопного дослідження, постколоніального прочитання.

Інфекція, за С. Процюком, це метафора до самознищення й деградації, що має свої особні причини й наслідки: Микола Лоб'юк, травмований вислідом тоталітарного режиму, інфікує свою доньку Іванку страхом розплати й відголосків за своє минуле; Іванка, вражена злободенними проблемами й тиском чужого міста, переживає глибоку екзистенційну кризу, що призводить до переживання суїцидальної інфекції; Сава Чорнокрил гостро переживає крах психологічної й частково національної ідентичності як невідповідності своїм життєвим орієнтирам; брати Кисільчуки по-різному поборюють відголоски патріархального сільського виховання; Кирило Орленко втрапляє у психологічну залежність від грошей та обставин. Зрештою, спільною дотиковою, що об'єднує Іванку, Саву, Остапа та Кирила, є Київ як місце інфікування.

Витіснення й проживання тоталітарного досвіду призводить до формування нових форм рецепції дійсності, що не зрідка є деструктивними. Деструктивна поведінка індивіда, як правило, детермінується невизначеністю, невпевненістю, увагою до маргінального й периферійного, а також є результатом взаємодії з негативними соціокультурними явищами, скажімо, тиском, обманом, звинуваченнями, ідеологічними настановами, відреченням, відкиданням індивіда тощо.

Утрата безпечного контексту існування також зачасти провокує появу деструктивних форм рецепції дійсності та способів самопредставлення й реалізації особистості. У романі С. Процюка «Інфекція» родина Лоб'юків утратила надійне гно для самостановлення, що змінило картину світу й світосприйняття кожного з членів сім'ї. Микола Лоб'юк – жертва тоталітарної системи, який свого часу наважився на відкритий опір соціальній і психологічній уніфікованості радянської людини. Деструктивні форми психологічної поведінки Миколи Лоб'юка та його доньки Іванки зумовлені травматичним досвідом радянського періоду життя.

Політичні й соціальні цькування, покарання й переслідування, непогамовний страх розправи, соціальна дезадаптація виформували невротичний комплекс поведінки у Миколи Лоб'юка, проявляючись деструктивними формами світоставлення й психологічної ідентичності. «Жах і параноїдальний невроз колишнього в'язня сумління звив у мозку настільки глибоке гніздо, що багато років опісля в'язниці, за умови найменшого нічного шурхоту, Микола Васильович зривався з ліжка, наче тортурований фантомами білої гарячки, уявляючи безжальних мускулястих чекістів у червонозоряних погонах, які зараз прийдуть у помешкання» [2, с. 4], – зауважує С. Процюк у романі. Параноїдальна поведінка, почуття

пригнічення, відкинутості, маргінальності, непотрібності також визначають специфіку деструктивних форм рецепції світу Миколи Лоб'юка.

Ув'язнення за національні переконання стало психотравмуючою ситуацією, що сформувала сприятливий ґрунт для появи патологічних форм реалізації психіки: неврозів, неврастенії, параної, шизофренії тощо. Як зауважує К. Хорні, «якою б заплутаною не була структура неврозу, тривога є тим мотором, що управляє невротичним процесом, підтримуючи його подальший плин» [3]. Відтак манія переслідування проявилася як своєрідна проекція тривоги й страху за майбутнє, в якому герой вже не здатний повноцінно зреалізуватися.

Іванна Лоб'юк, донька колишнього в'язня тоталітарної системи, також опинилася у психотравмуючій ситуації. Вона потрапила у психологічну пастку подвійної залежності від ідеологічних настанов часу й досвіду тоталітарної травми батька, що виформувало в ній нав'язливий невроз і перманентну тривогу як деструктивні маркери пізнання дійсності. Іванчине деструктивне світосприймання вкорінене у подолання відголюсків травматичного досвіду свого батька. Вона особливо болісно відчувала маргінальність, самотність, тривожність, підозріливість, недовіру до людей, сформовану трагічним досвідом батькового коду травми: «Іванка чула із малих років, що мусить бути обережною, постійно носити жовтенятську зірку, піонерський галстук, комсомольський значок, аби змогти без ексцесів вступити до вузу, тавро інакшості, безперервний самоконтроль. Вона знала, що хлопець, який залицяється, може бути кадебіським агентом, він закрутить дівчині голову, а вона, дурепа, видасть йому, що батько іноді веде за кухонним столом антирадянську агітацію, нічого, що пошепки» [2, с. 10]. Іванну повсякчас супроводжувало передчуття біди, що виформувало в ній обережність і відлюдкуватість. Схильність до передчуття біди, песимізм, боязнь і тривога виказують у героїні її схильність до невротичного страху, або страху неврозу як поколінневої травми, зокрема батькової, що впливає на процеси психологічного становлення й ідентичності.

Згодом до вже сформованих із раннього дитинства невротичних комплексів додається нестерпність існування в чужому для Іванки місті. Київ – ворожий простір, що блокує подальшу реалізацію героїні. У романі С. Процюка «Інфекція» Київ декодується через психологічну маркованість: він головне є не топографічно-географічною опозицією периферіям, а засобом психологічного впливу на героїв.

У романі С. Процюка «Інфекція» оприявлений згубний вплив міста на психологічне становлення та процеси ідентифікації героїв, увиразнюючи соціально-психологічні й соціально-побутові конфлікти. Так, Іванна локусом чужого, а почасти й ворожого міста, поглиблює свої невротичні форми рецепції дійсності, позаяк Київ, на її думку, «є вмістилищем хохлацького рагульства, малоросійського шовінізму до галичан» [2, с. 140]. Відтак у неї формується упереджене ставлення до міста, що не приймає її, створюючи численні перешкоди та випробування.

Київ для Іванни – місце себе-зречення, що посилює в героїні відчуття іпохондрії, самотності, відречення. Саме в Києві вона ще більше відчужується від соціуму, розмиваючи свою національну ідентичність, проявлену в мові, пам'яті, геокультурній приналежності: «Навколо чужі люди – із чужими інтересами, чужими обличчями, чужою мовою. Сирота я вже, містечко моє теж чуже і непривітне, навіть мова моїх краян, щедро всипана неоковирними діалектизмами, починає дратувати. Іноді не розумію вже навіть себе, чужа серед чужих і чужа серед своїх» [2, с. 143]. Іванна психологічно відмежовує себе від рідного простору Галичини заради чужого простору Києва, що, зрештою, так і не стає своїм, комфортним локусом існування.

Київ є чужим не лише локально, а й духовно, культурно, психологічно: він обмежує, дратує, знеособлює Іванку. Саме в Києві героїня гостро відчуває самотність, непотрібність, маргінальність своєї екзистенції. Втрапивши у своєрідну локальну пастку мегаполісу, Іванка губиться і нервує, що призводить до поглиблення невротичної поведінки, тривоги, кризи світовідчуття як деструктивних форм рецепції світу і свого місця у ньому. Цілком логічно, що в неї виникають думки про

самогубство як спробу вирішити свій внутрішній конфлікт непристосованості до Києва й світу в цілому: «Що це зі мною? Це ж гріх, шизофренія, манія колотиріжучими предметами, агресія, спрямована всередину. Але навіть цих дурних слів, тільки мовчання, аскетичне і холодне, Іванко, не допускай до своєї душі суїцидної інфекції» [2, с. 146].

Згубний вплив Києва помітний також у поведінці та світоставленні інших героїв роману С. Процюка «Інфекція». Сава Чернокрин, Остап Кисильчук, Кирило Орленко потрапляють у психологічну залежність від міста, що диктує їм умови життєствердження та способи поведінки. Сава у Києві зазнає деперсоналізації, Остап перетворюється у здеморалізовану особу, Кирило вимушений піддатися вимогам часу та тиску обставин. Зрештою, є низка й інших чинників, що змушують героїв зазнати психічної та моральної деструкції.

Сава Чернокрин – типовий інтроверт, орієнтований на заглиблення та повсякчасний самоконтроль. Усамітнення для нього – комфортний простір саморозгортання. Він вольовий, зрідка піддається впливу ззовні, що у свій час зблизило його із закомплексованою Іванкою та схожим за психотипом Кирилом Орленком. Сава повсякчас стриманий у своїх емоціях і враженнях: «Сава строгий і мовчазний, не впадає в обійми сварливості, не має приступів жорстокості, не займається дрібними побутовими заувагами, отим кожноденним сичанням – не туди поклала, не те взяла – що вижирає душу не менше, ніж читання депресивних есхатологічних візій, кінцесвітніх марев, апокаліптичної кон'юктури. Сава зовні спокійний, викінчений інтроверт» [2, с. 29]. Психологічну витривалість героя порушує втома від заробітків і боротьба за виживання та виборювання соціального місця у Києві.

Сава Чернокрин, який позиціонує себе як правнук черкаського степовика, нащадок Міхновського і Донцова, з претензією на моральну й психологічну витривалість, готовністю до повсякчасної боротьби згодом зазнає деперсоналізації. У Києві він уже не спроможний об'єктивно оцінювати свої сили, з кожним роком йому бракує молодечого запалу, розтраченого на виживання у чужому місті, наповненому пристосуванцями, зрадниками, нахабами, які деструктують здоровий соціум-мрію Сави. «А тут – лише туман, безперспективність, куди не глянь, покидьки-пристосуванці, що продадуть матір за гріш, шалена боротьба за виживання, у нутрі якої слід проявляти неабияку спритність, суцільна твань і пастка...» [2, с. 59], – зауважує С. Процюк у романі.

Зрештою, згодом Сава й сам частково деморалізується під впливом деструктивного соціуму: дедалі частіше починає перейматися матеріальними справами, байдужіє до своїх ідей і переконань, що зазнали краху у просторі пристосуванства і чванства, втрачає здатність самоконтролю, що і є головною причиною деперсоналізації та деморалізації героя. С. Процюк зауважує: «Але вольовими зусиллями, іноді – надзусиллями, Сава замикав на ключ цей внутрішній вулкан бунтарства супроти дружини, вахтерки, загалом слабких світу сього, на денці душі розуміючи, що такий припадок засвідчив би лише те, що він є справді зеро, порохом під ногами, жалюгідним червом, що смикається під монументальною колісницею епохи» [2, с. 55], що увиразнює мотив своєрідного психологічного насильства над собою. Савине надзусилля до самоконтролю, страху зазнати невдачі, зрештою, обертається психічною пасткою неврозів.

Усвідомлення психічного роздвоєння між люблячим чоловіком-батьком і зрадливим коханцем, крах ідей та ідеалів, постійна матеріальна скрута призвело до викривленого сприйняття дійсності й деструктивних форм рецепції світу. Психічний феномен Савиної ідентичності позначений розщепленням, що провокує появу песимістичного ставлення до життя, психічних зривів, невдоволення: «Дуже бідно ми зараз живемо, Сава такий озлоблений, наче лев у клітці, якого ззовні штрикають загостреними кілками для збоченської розваги. Роботу і зв'язки втратив, часто сидить цілими днями у хаті, курить люльку, блідий і сумний, борода починає злегка сивіти,

на чорному тлі це надто помітно» [2, с. 197]. Затяжна депресія, почуття провини за зраду й нереалізованість, тривожність є наслідками деперсоналізації й деморалізації.

Помітної деморалізації зазнає у романі С. Процюка «Інфекція» й Остап Кисільчук, типовий галичанин, котрому вдалося закріпитися у Києві ціною зради сімейним цінностям, мові, відреченням від родини. Остап, соромлячись свого провінціалізму, намагається пристосуватися до нового простору існування через знайомство з впливовою киянкою Іреною, донькою київського генерала, яка плаче у своїй свідомості українське як вторинний і неповноцінний дискурс. Таке викривлене розуміння українського в Ірени виформовує своєрідний опір українськості в собі і в Остапа, який перебуває у силовому полі впливу киянки. У нього з'являється незнане досі почуття сорому за свій провінціалізм, патріархальний зв'язок із Галичиною, обмежене світорозуміння, детерміноване сільським вихованням: «Господи, як він соромиться у Києві сільського походження, а при найменшій можливості, знаючи, що не засічуть на брехні, каже, що родом із райцентру, бо яке не яке, а все ж містечко» [2, с. 82]. Деморалізація Остапа починається з брехні про своє походження, цурання української мови й відречення від батьків і брата, які нагадують йому про його зв'язок із патріархальним селом.

Дедалі частіше Остап відчуває потяг до міста як шансу на перспективну самореалізацію. Наближення простору Києва для героя відбувається через акт уподібнення соціальної свідомості маси. Л. Мамфорд зауважує, що «місто – це театр соціальної активності, а його потреби визначаються можливостями, які воно пропонує диференційованим соціальним групам» [1, с. 12]. Відтак Остап, засвоюючи філософію пристосування як один із ключових запитів міста, інтегрується в нього, розмиваючи свою ідентичність, асимілюючись до таких же здеморалізованих підлабузників.

Остап свідомо нехтує моральними установами й нормами патріархального суспільства, плачучи в собі зневагу до села. Він викорінює із себе духовні, моральні й культурні цінності, що болісно відлунюють у ньому соціальною і культурною пам'яттю про добродетель і порядність його родини, увиразнюючи суттєві зміни у поведінці та світоставленні: «Остапа розпирає злість, який непримний день, треба буде переглянути гороскоп, він хоче жити, а не скіти, його не можуть постійно в'язати із кимось спогади про сільських бабів і дідів, невже ця, бляха, мала батьківщина буде вічно висіти наді мною дамоклевим мечем?» [2, с. 47]. Сором за своє походження й виховання формує психологічний тиск у свідомості героя, перетворюється на ваду в урбанізованому місті, що заважає подальшому саморозгортанню у локусі міста.

Одержимість перспективами міста й матеріальна залежність призводять до морального занепаду особистості, демонструючи розлітність поглядів і життєнастроїв героя: «[...] та він гори ладен перевернути, на все здатен, щоб утвердитися тут, почувати себе киянином, органічною частинкою цього мегаполісу, де за багатьма дверима крутяться такі великі бабки, що аж дух перехоплює» [2, с. 100], – зауважує С. Процюк у романі. Упокорення міста стає нав'язливою ідеєю, що рухає вчинками і думками Остапа. Він набуває гібридної ідентичності містянина, втрачаючи істинне розуміння світоставних концептів мови, моралі, пам'яті. Л. Мамфорд слушно зауважує, що «розмите безформене суспільство, яке так тяжко уявити, можна пережити і відчути, будучи мешканцем міста» [1, с. 11], увиразнюючи мотив безсенсовості існування у zdegradovanomu суспільстві. Остапові вдається стати частиною здеморалізованого міста, дисонуючи з патріархальними цінностями свого виховання й світоуявлення.

Здеморалізованому Остапові в романі С. Процюка «Інфекція» протистоїть його брат Назар, який болісно відчуває і не приймає зміни у психоставленні, поведінці й свідомості свого старшого брата. Хоча брати від самого дитинства психотипологічно різнилися («ще з самого дитинства мав у кілька разів більше цицеронського хисту, аніж я...» [2, с. 100] (Назар про Остапа)), саме Київ кардинально вплинув на втрату

психологічних і моральних орієнтирів Остапа Кисильчука, роз'єднавши братів на ментальному, психічному й культурному рівнях.

Назар, остерігаючись згубного впливу Києва, обирає Львів як простір самопредставлення, що виступає у творі своєрідною культурною опозицією. Львів для меншого з братів Кисильчуків стає форпостом гордості, доброчесності, порядності: «Ти рідний мені поганьбленим і величним, ти близький мені тихим, наче поразка нашої мрії, і буйним, як стихія гніву біля пам'ятника Шевченкові, якого ми, галичани, теж підносили до холодної висі символу. Я плачу від зворушення і щастя жити на твоїй землі, бо люблю тебе, Львове...» [2, с. 177]. У Львові Назар психологічно відновлюється, виповнюється багатовіковим культурним досвідом, щоб згодом із честю популяризувати український дискурс поза межами України.

Висновки.

1) Роман С. Процюка «Інфекція» розкриває важливі соціальні проблеми моральної й духовної деградації, одвічного протистояння між патріархальним селом та урбанізованим містом, провінційності, втрати самоконтролю під тиском несприятливих зовнішніх чинників, відмови від української мови, гібридної ідентичності у міському локусі, зневаги до своєї геокультурної приналежності як ключових національних ознак.

2) Згубний вплив міста, за романом, зачасту проявляється відчуттями маргіальності, покинутості, самотності, деперсоналізації, занедбаності, зайвості та непотрібності, що виступають психологічними формами рецепції дійсності у творі. Зрада, соціальна й громадська байдужість, деморалізація, пристосуванство у романі є наслідком травмованої тоталітарним досвідом життя свідомості, що потребує тривалого відновлення й виповнення.

3) Зневажені тотальним контролем й уражені страхом подолати наслідки тоталітарних відголосків, герої роману С. Процюка осібно виробляють свою «методологію» вживання у новий посттоталітарний дискурс: Микола Лоб'юк тішиться мрією про незалежну Україну; Іванка знаходить розраду у вірі; Сава, доведений до відчаю деперсоналізацією та поступовою деморалізацією, шукає виходу у трудовій еміграції; Остап, старанно викорінює риси патріархального виховання й моралі, щоб комфортно пристосуватися до міста; Назар популяризує Україну у світі.

4) Інфекція як певна деструкція у романі позначена подвійним дном: частину героїв вона змушує до викорінення негативу й пророблення посттоталітарних травм (Микола Лоб'юк, Іванка, Назар), інших спонукає до її плекання (Остап), у решти виформує апатичне ставлення до життя (Сава, Кирило).

ДЕСТРУКТИВНЫЕ ФОРМЫ ВОСПРИЯТИЯ ПОСТТОТАЛИТАРНОГО ДИСКУРСА В РОМАНЕ С. ПРОЦЮКА «ИНФЕКЦИЯ»

А. Е. Черныш, канд. филол. наук, ст. преподаватель

Сумский государственный педагогический университет им. А. С. Макаренко,

ул. Роменская, 87, г. Сумы, 40002, Украина

E-mail: anna_chernysh@ukr.net

Статья посвящена выявлению деструктивных форм восприятия мира героями романа С. Процюка «Инфекция», психическое становление которых пришлось на советский и постсоветский периоды. В работе выделены психические проблемы освоения посттоталитарной действительности, маркированной посттоталитарной травмой, опытом искоренения колониальной идеологии, изменением нравственных и культурных императивов, определяющих характер психологического становления идентичности и самопредставление персонажей в произведении. Статья раскрывает психологические причины деструктивного поведения героев, а также формы рецепции и усвоения посттоталитарного дискурса. Раскрыт локус города Киева как пространства

приспособленчества, безнравственности, аморальности, что деформирует психическую природу большинства персонажей.

Ключевые слова: деструкция, травма, посттоталитарный дискурс, психотравмирующая ситуация, локус города.

DESTRUCTIVE FORMS OF RECEPTION POSTTOTALITARIAN DISCOURSE IN THE NOVEL OF S. PROTSIUK «INFECTION»

A. Chernysh, Candidate of Philological Sciences, senior lecturer

Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko,
87, Romenska St., Sumy, 40002, Ukraine

E-mail: anna_chernysh@ukr.net

The article is devoted to the identification of destructive forms of perceiving the world by the characters of the novel S. Protsiuk «Infection», a mental formation which occurred in the Soviet and postsoviet periods. The article is dedicated to the mental problems of development of posttotalitarian reality, marked by posttotalitarian trauma, the experience of the eradication of the colonial ideology, the change of moral and cultural imperatives that define the nature of the psychological formation of identity and self-presentation of the characters in the novel. The article reveals psychological causes of destructive behavior of the characters, as well as forms of reception and assimilation of posttotalitarian discourse. Reveals the locus of Kyiv city as a space of opportunism, immorality, immorality that destructs mental nature of most of the characters.

Key words: destruction, trauma, posttotalitarian discourse, psychological traumatic situation, the locus of the city.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мамфорд Л. Що таке місто / Л. Мамфорд; пер. з англ. Надія Парфан // *Анатомія міста*: Київ. Урбаністичні студії. – К. : Смолоскип, 2012. – С. 10-14.
2. Процюк С. Інфекція / Степан Процюк. – Брустури : Дискурсус, 2016. – 202 с.
3. Хорни К. Невротическая личность нашего времени / Карен Хорни. – М. : Прогресс-Универс, 1993. – Режим доступу : <http://psylib.org.ua/books/hornk02/index.htm>
4. Юрчук О. Особливості формування та стратегії репрезентації антиколоніального та постколоніального художніх дискурсів в українській літературі: автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.01.01 Юрчук Олена Олександрівна. – К., 2015. – 40 с.

REFERENCES

1. Mamford, L. (2012). Shcho take misto? [What is city?]. (Nadiia Parfan, Trans.). *Anatomiia mista: Kyiv. Urbanistychni studii* (pp.10-14). Kyiv, Ukraine: Smoloskyp.
2. Protsiuk, S. (2016). *Infektsiia* [Infection]. Brustury: Dyskursus.
3. Khorny, K. (1993). *Nevrotycheskaia lichnost nasheho vremeni* [Neurotic character of our time]. Moscow, Russia: «Prohress-Unyvers». Retrieved from <http://psylib.org.ua/books/hornk02/index.htm>
4. Yurchuk O. (2015). *Osoblyvosti formuvannia ta stratehii reprezentatsii antykolonialnoho ta postkolonialnoho khudozhnikh dyskursiv v ukrainskii literaturi* [Features of formation and strategy of representing the anti-colonial and postcolonial art discourse in Ukrainian literature]. Extended abstract of doctoral thesis. Kyiv, Ukraine.

Надійшла до редакції 16 березня 2017 р.